

Festa, imatge i poder: les celebracions per l'entronització de Carles III a la Seu d'Urgell (1760)*

CARMEN XAM-MAR ALONSO

Resum

L'estudi de les festes de l'exaltació al tron de Carles III, celebrades a la Seu d'Urgell els dies 20, 21 i 22 de gener de 1760, ens permeten fer una anàlisi del poder i de la representació pública d'aquest poder en les vessants monàrquica i municipal. Hem centrat aquesta anàlisi en la funció predominantment social de la festa i dels significats dels retrats reials i ho hem fet a partir de conceptes bàsics de la sociologia, com ara el guió (argument, elements i significats), els subjectes i els receptors socials i el missatge que es tenia intenció de reforçar.¹ Aquest estudi aporta a la historiografia catalana el perfil d'un model festiu d'entronització en una ciutat intermèdia i perifèrica, que segueix les ordres arribades de la Cort de Madrid i que adapta el guió festiu barceloní als recursos locals.

Paraules clau: comunicació simbòlica, festes reials, coronació, celebracions populars, retrats reials, Carles III, la Seu d'Urgell, Barcelona, Manuel Tramulles.

Resumen

El estudio de las fiestas de exaltación al trono de Carlos III, que se celebraron en la Seu d'Urgell durante los días 20, 21 y 22 de enero de 1760, nos permite realizar un análisis del poder y de la representación pública de este poder en sus facetas monárquica y municipal. Hemos centrado dicho análisis en la función social de la fiesta y en los significados de los retratos reales, y para ello

* Vull agrair la revisió lingüística d'aquest article a la Sra. Laura Ingla, l'ajut indispensable del Sr. Lluís Obiols, arxiver municipal de la Seu d'Urgell, sempre disposat a donar un cop de mà i els suggeriments valuosos del Dr. A. Passola.

1. Émile DURHEIM, *Formas elementales de la vida religiosa*, Akal, Madrid, 1982.

hemos partido de conceptos básicos de la sociología como: el guion (argumento, elementos y significados), sujetos y receptores sociales, y el mensaje que se tenía intención de reforzar.² Esta investigación aporta a la historiografía catalana el perfil de un modelo festivo de entronización real en una ciudad intermedia y periférica, que seguía las órdenes que llegaban de la Corte de Madrid y adaptaba el guion festivo barcelonés a los recursos locales.

Palabras clave: comunicación simbólica, fiestas reales, coronación, celebraciones populares, retratos reales, Carlos III, la Seu d'Urgell, Barcelona, Manuel Tramulles.

Abstract

A study of the celebrations held to mark the exaltation to the throne of Charles III, which took place in the Seu d'Urgell on 20, 21 and 22 January 1760, allows us to analyse the power on display and its public representations, in both monarchist and municipal aspects. This analysis focuses on the social function of the celebrations and the meanings of the royal portraits, and considers basic concepts of sociology such as the scenario (plot, elements and meanings), subjects and recipient community, and the message intended to be reinforced.³ For Catalan historiography the study profiles a model of festive enthronement in an intermediate and peripheral city, which follows orders from the Court of Madrid and adapts the Barcelonian festive scenario to local resources.

Keywords: symbolic communication, royal festivals, coronation, popular feast, royal portraits, Charles III, la Seu d'Urgell, Barcelona, Manuel Tramulles.

1. *El llegat de la celebració: el retrat de Carles III*

A l'Espai Ermengol, Museu de la Ciutat de la Seu d'Urgell, s'exposa la col·lecció de retrats reials procedents de la sala de plens de l'Ajuntament

2. *Ibidem.*

3. *Ibidem.*

de la Seu d'Urgell.⁴ El retrat de Carles III és ovalat i mostra la figura d'aquest monarca de peu dret, de mig cos i posició de perfil tres quarts, que interroga l'espectador amb la seva augusta mirada. El monarca se'ns mostra enèrgic i majestuós, vestit de cort i portant els atributs del seu estatus reial, com la bengala a la mà dreta i les màximes condecoracions de les monarquies hispànica, francesa i de les Dues Sicílies (Toisó d'or, Sant Esperit i Sant Genari) sobre el pit.

D'acord amb els dictats de la moda, el rei va tocat amb perruca blanca, porta mitja armadura amb decoració cisellada i casaca vermella de vellut brodada en or, de punys blaus, molt amples i amb botonadura daurada, les puntes de la camisa blanca surten generosament de la bocamàniga i harmonitzen amb la qualitat i el color de la corbata nuada al coll.⁵

D'acord amb la descripció contemporània del quadre, la figura reial era la seva viva imatge i vestia conforme ho havia fet durant les festes que Barcelona havia organitzat per donar la benvinguda a la família

4. D'aquesta sèrie s'han conservat els retrats de Carles II, Felip V, Maria Lluïsa Gabriela de Savoia, Carles III i Maria Lluïsa de Parma, que estan exposats al públic en aquest espai museístic. Tanmateix tenim documentats també els retrats de Ferran VI, Bàrbara de Bragança, Maria Amàlia de Saxònia i Ferran VII, actualment perduts.

5. James LAVER, *Breve historia del traje y la moda*, Cátedra, Madrid, 1991, pp. 136-139. Quant a la concepció formal del retrat, el perfil tancat i el moviment contingut del retratat són encara propers a la pintura de l'escola madrilenya, tot i que l'escenografia, no gaire recixida, l'aproxima als models grandiloqüents de la pintura francesa de Versalles, introduïts a la cort madrilenya per Jean Ranc a la tercera dècada del segle XVIII. Miquel MORÁN TURINA, *La imagen del rey: Felipe V y el arte*, Madrid, Nerea, 1990, pp. 27-28.

reial de trànsit cap a Madrid des de Nàpols. Fins i tot, la marina que observem al fons del quadre, segons aquesta mateixa font, representava el port de la Ciutat Comtal.⁶ Val a dir, però, que l'estada de Carles III a Barcelona fou breu: hi arribà el 15 d'octubre de 1759 provinent de Nàpols i tot just hi romangué una setmana.

El 30 d'octubre de 1759, l'Ajuntament de la Seu d'Urgell compost pels senyors regidors Antoni Cassany i Burgés, Thomàs Feu, Odon Lleopart, Joan Arajol, Emmanuel Gual, Ignasi Fuster i Antonio Magés, havia escrit al síndic de la ciutat a Barcelona ordenant-li que adquirís o encarregués fer els retrats de Carles III i Maria Amàlia de Saxònia en *pendent*.⁷ Pocs dies després, el síndic responia:

Molt senyors meus, en compliment de la recomanació se serveixen ferme, me he conferit luego ab Manuel Tramullas, pintor, lo més acreditat de esta ciutat per fer los retratos de sas magestats [...]. Dits retratos seran de mitx cos y ab guarnició ovolada conforme són los retratos del Ajuntament de esta Ciutat y de la Real Audiència, quals ha treballat també dit Tramullas y penso seran a gust de V. S., ja per la perícia de dit mestre, com per haver ell mateix, segons me ha dit, fet los retrats dels reys Dⁿ Fernando y D^{na} Maria Bàrbara per V. S.⁸

6. La descripció contemporània està recollida en una carta del síndic de la Seu d'Urgell a Barcelona on es deia textualment: «Se estan concloent los dos retratos de nostres monarcas tan símilis a sos originals que casi no si adverteix differència y per major adorno, a més de haverlos retratats vestits de gala, conforme vestien en los tres dias de las festes se les feren en esta Capital, li pinta [...] lo desembarcadero y la armada ab que vingué a esta ciutat, que no dubto serà del agrado de VS». Arxiu Comarcal de l'Alt Urgell (ACAU), *Registre de cartas respostas junt ab alguns memorials del any 1755 fins a 1760*, carta del síndic de la Seu d'Urgell a Barcelona als Molt Il·lustres Srs. Regidors de la Ciutat d'Urgell, del 17 de novembre de 1759.

7. ACAU, *Registre de Cartas del Ajuntament de la Ciutat de Urgell des de lo dia 6 de Abril de 1757 hasta 1762*, carta dels Molt Il·lustres Srs. Regidors de la Ciutat d'Urgell al síndic de la Seu d'Urgell, a Barcelona, del 30 d'octubre de 1759.

8. ACAU, *Registre de cartas respostas junt ab alguns memorials del any 1755 fins a 1760*, carta del síndic de la Seu d'Urgell a Barcelona als Molt Il·lustres Srs Regidors de la Ciutat d'Urgell, del 3 de noviembre de 1759.

Així doncs, d'acord amb aquest text, Manuel Tramullas (o Tramulles) fou l'autor d'aquest retrat de Carles III, que està exposat a l'Espai Ermengol, així com dels retrats perduts de la seva esposa Maria Amàlia de Saxònia, la reina consort, i de Ferran VI i Bàrbara de Bragança, els seus antecessors al tron de la monarquia hispànica. El síndic de la ciutat no exagerava: Manuel Tramullas era un dels artistes de referència del moment al Principat i arribà a ostentar el títol de «pintor de la Ciutat» de Barcelona.⁹ No obstant això i malgrat algun comentari elogiós de l'època, que els considerava «retratos de mérito», «fieles trasuntos de sus magestades» o «vivas imágenes de sus magestades»,¹⁰ pensem que es tracta d'una obra de taller tant per la mediocre qualitat artística de la tela com pel preu relativament baix, 57 lliures i 18 sous, que s'abonà per ella. Tanmateix, en l'Antic Règim, els valors polític i simbòlic de les efígies règies relegaven a un segon terme el valor estètic. Efectivament, el retrat del rei podia ocupar físicament el lloc de la seva persona, almenys en sentit cerimonial, i no oblidem que el monarca era la personificació de la Corona i del llinatge.¹¹ Tant era així que agredir una imatge del sobirà era un delicte de lesa majestat que

9. Carme MIQUEL I CATÀ, *Manuel i Francesc Tramullas, pintors*, Universitat de Barcelona, Barcelona, 1986, tesi de llicenciatura inèdita. Segons aquest mateix autor, altres retrats de Carles III relacionats amb aquest autor són els encarregats per l'Ajuntament de Barcelona i per la Reial Audiència de Barcelona i el quadre *La presa de possessió de la canongia barcelonesa* del Museu Diocesà de Barcelona.

10. Francisco de Zamora anotà textualment al seu diari: «La Casa de la Ciudad es muy buena. En ella hay retratos de reyes y reinas de España de merito». Francisco DE ZAMORA, *Diario de los viajes hechos en Catalunya*, Curial, Barcelona, 1973, p. 167. Les altres dues expressions estan registrades a ACAU, *Demonstracions festives con que la muy ilustre ciudad de Urgel explicó su amor y lealtad en la gloriosa exaltación al throno de su augusto y cathólico monarca, el señor don Carlos Tercero, en los días 20, 21 y 22 de enero de 1760*, con licencia, Cervera, febrero 7 de 1760, en la Imprenta de la Universidad, por Antonia Ibarra viuda, p. 5.

11. Eduard MUIR, *Fiesta y rito en la Europa moderna*, Editorial Complutense, Madrid, 2001, pp. 311-313; María de los Ángeles PÉREZ SÁMPER, «La imagen de la monarquía española en el siglo XVIII», *Obradoiro de Historia Moderna*, 20 (2011), pp. 105-139.

estava castigat amb la pena capital.¹² D'altra banda, a la baixa edat moderna es va tenir plena consciència de l'enorme utilitat que tenia el recurs visual per incrementar el poder del príncep. Les arts figuratives no tan sols permetien difondre la imatge majestàtica entre els súbdits, sinó que també establien una nova relació amb ell a través de la visió, recurs que es considerava infal·lible per incitar el seu amor vers ell.¹³

En aquest article analitzarem els festejos d'exaltació al tron de Carles III i Amàlia que se celebraren a la Seu d'Urgell els dies 20, 21 i 22 de gener de 1760. Durant aquestes tres jornades festives carregades de significat polític, la comunitat alturgellenca renovà públicament el seu sotmetiment a la Corona encarnada en els nous monarques. Al segle XVIII, els protocols oficials de les cerimònies d'exaltació al tron en moltes ciutats de la monarquia hispànica, entre les quals s'inclouïa la Seu d'Urgell, contemplaven l'acte de rendir homenatge a la parella reial present en els seus retrats, la qual, col·locada sobre un cadafal d'honor i coberta per un dosser, es convertia en protagonista i testimoni excepcional d'aquestes efemèrides monàrquiques.¹⁴ En certa manera,

12. El delictes polític era personal i alhora «transpersonal». Protegia el rei, però també la seva família i els seus símbols, perquè emparaven els valors que ell mateix encarnava. Bartolomé CLAVERO, «Delito y pecado. Noción y escala de transgresiones», a Francisco TOMÁS Y VALIENTE *et al.*, *Sexo barroco y otras transgresiones premodernas*, Alianza Editorial, Madrid, 1990, pp. 73-74.

13. Fernando BOUZA ÁLVAREZ, «El rey, a escena: mirada y lectura de la fiesta en la génesis del efímero moderno», *Espacio, Tiempo y Forma*, serie IV, Historia Moderna 10 (1997), pp. 33-52; Fernando CHECA CREMADES, «Del gusto de las naciones», a *Cortes del Barroco. De Bernini y Velázquez a Luca Giordano*, Patrimonio Nacional, Madrid, 2003, pp. 17-34.

14. Palos Peñarroya, comentant a González García, afirma que «al cap i a la fi, la monarquia absoluta reclamava als seus súbdits lleialtat i sentit de pertinença a realitats intangibles com la comunitat i l'Estat i, en aquest sentit, la política pot ser definida com l'art de la simbolització»; a Joan-Lluís PALOS PEÑARROYA, «El testimonio de las imágenes», *Pedralbes: revista d'història moderna*, 20 (2000), pp. 127-142. Vegeu també: José María GONZÁLEZ GARCÍA, *Metáforas del poder*, Alianza Editorial, Madrid, 1998; MORÁN, *La imagen del rey Felipe V*, p. 25; Francisco José ARANDA PÉREZ, «Repúblicas

podem interpretar aquest model de solemnització com un ritual de substitució.¹⁵

2. L'organització de la festa

La mort del rei Ferran VI, el 10 d'agost de 1759, sense descendència masculina directa va suposar que la Corona espanyola passés a mans del seu germanastre Carles, que en aquell moment era el monarca del regne de les Dues Sicílies. El 7 d'octubre, el nou rei i la família reial van embarcar-se al port de Nàpols en direcció a Barcelona, on arribaren el dia quinze i on romangueren una setmana. Va ser un viatge amb un gran contingut polític. «Carlos creía llegado el momento de realizar un gesto simbólico de reconciliación entre la dinastía y los catalanes» i «los catalanes recibieron a Carlos con cortesía y hasta con entusiasmo.»¹⁶ Barcelona inicià una carrera desenfrenada per tenir a punt els preparatius per rebre i honrar el monarca amb tots els recursos a l'abast.

La Seu d'Urgell no es va mantenir al marge d'aquest enrenou monàrquic de la capital del Principat.¹⁷ Els protocols habituals de l'Administració reial aviat es posaren en marxa. D'una banda, un ofici dirigit al consistori municipal signat pel regent el marquès de Puerto Nuevo, comunicava oficialment la defunció del rei Ferran VI i ordenava que es

---

ciudadanas, un entramado político oligárquico para las ciudades castellanas en los siglos XVI y XVII», *Estudios*, 32 (2006), pp. 7-47.

15. J. I. Fortea Pérez, ed., *Imágenes de la diversidad: el mundo urbano en la Corona de Castilla (ss. XVI-XVIII)*, Universidad de Cantabria, Santander, 1997, pp. 50-60.

16. Roberto FERNÁNDEZ, *Carlos III*, Alianza Ediciones, Madrid, 2001, pp. 134-135.

17. El fet que el monarca desembarqués a Barcelona ja causà una primera qüestió protocol·lària a les institucions de la Seu, l'Ajuntament i el capítol catedralici: decidir si era convenient o no d'enviar-hi una ambaixada a «complimentar» o a «rendir sos obsequis» al monarca, com era costum. Finalment, es va decidir que sí. Arxiu Capitular d'Urgell (ACU), *Conclusiones capitulars 1749 a 1769*, acta del 9 d'octubre de 1759, s.n., i ACAU, *Registre de cartes respostes junt ab alguns memorials del any 1755 fins a 1760*, cartes del 15 de setembre de 1759 i del 13 d'octubre de 1759.

decretés dol oficial durant sis mesos i que fos interromput únicament durant els tres dies en què se celebraria la coronació del nou sobirà Carles III. La carta del regent, de data de 27 d'agost, especificava concretament que «se hicieran luminarias y demás demostraciones son acostumbradas, gastando de los bienes del común a proporción y correspondencia de los caudales tuviera la ciudad», en demostració d'alegria per l'exaltació al tron de sa Majestat.¹⁸ L'Ajuntament, conscient de la seva responsabilitat institucional, ben aviat va posar mans a l'obra. Aquesta responsabilitat estava carregada de contingut polític-simbòlic. En aquest tipus d'efemèrides s'exigia que la institució municipal posés en escena amb tota la pompa possible el plor per la pèrdua del rei difunt i la joia per l'entronització del príncep d'Astúries, però també de manera més o menys implícita la renovació del sotmetiment de la localitat a la Corona.¹⁹ D'altra banda, per ordre reial, el degà i el col·legi de canonges havien de teatralitzar aquesta pena col·lectiva organitzant un funeral regi a la catedral de Santa Maria d'Urgell «d'acord al costum», al qual assistirien les autoritats.²⁰

El 30 d'octubre, l'Ajuntament escriví al síndic de la Seu d'Urgell a Barcelona encomanant-li que encarregués uns retrats amb marcs dau-rats dels nous monarques, Carles III i Amàlia de Saxònia, i que enviés

18. ACAU, *Registre de Cartas del Ajuntament de la Ciutat de Urgell des de lo dia 6 de abril de 1757 hasta 1762*. Tot i així, passats uns mesos, el 20 de novembre de 1759, el consistori escrivia al regent, Don Isidro de la Hos, manifestant el seu desconcert perquè s'havia trencat el protocol i no s'havia rebut aquesta orde per via del «Caballero Gobernador de esta Plaza». Aquesta qüestió es torna a esmentar a ACAU, *Llibre d'acords 1755-1761*, acta del 27 de novembre de 1759, p. 348.

19. María del Pilar MONTEAGUDO ROBLEDO, *El espectáculo del poder. Fiestas reales en la Valencia moderna*, Colección Minor, Ajuntament de València, València, 1995, p. 63.

20. La carta de Maria Lluïsa de Parma, «Reyna Gobernadora», dirigida al degà i canonges de la catedral de Santa Maria d'Urgell participava la funesta notícia de la mort del rei i ordenava que es fessin a la «Iglesia Catedral [...] las honras y funerales que en semejantes casos se hubiesen acostumbrado, como lo espero de vuestro zelo y amor a mi servicio». ACU, *Correspondència*, lligall 1759, carta del 27 d'agost de 1759.

també informació sobre l'oferta i preus de focs artificials.²¹ Gairebé un mes més tard, l'Ajuntament també li ordenà adquirir material per a fer un dossier «per col·locar en ell los quadros».²² El síndic comprà vint-i-quatre canes de damàs carmesí i galó i serrell d'or per rematar-lo. No va ser una empresa fàcil. Les existències de damàs carmesí s'havien exhaurit a les botigues barcelonines a causa de l'extraordinària demanda que hi havia hagut per engalanar la ciutat en les festivitats celebrades arran de l'arribada i proclamació del nou monarca Borbó, com explicava el mateix síndic:

En compliment de la recomençació se serveixen ferme de comprar lo damàs carmesí corresponent, galó de or y demás per un dosé per col·locar en ell los retratos reals en las pròximas festas de proclamació que dehiien celebrar en eixa ciutat, he donat immediatament los passos convenients perquè ab la brevedat més possible se preparàs. [...] Ha costat molt trobar actualment en esta capital lo domàs en la quantitat se necessitava per haver-se despatxat tot lo de las botigas ab las funcions de Proclamació y trànsit en esta Ciutat de sas reals magestats.²³

En la sessió de l'Ajuntament del 29 de novembre, s'hi llegia una carta circular del marquès de la Mina, capità general de Catalunya, tramitada a través de l'alcalde major de Puigcerdà, del 25 de novembre,

21. ACAU, *Registre de Cartas del Ajuntament de la Ciutat de Urgell des de lo dia 6 de abril de 1757 hasta 1762*, carta dels Molt Il·lustres Srs. Regidors de la Ciutat d'Urgell al síndic de la Seu d'Urgell, a Barcelona, del 30 d'octubre de 1759. Les guarnicions daurades, és a dir, els marcs daurats, s'esmenten a la carta del síndic de Barcelona dirigida als Molt Il·lustres Srs. Regidors de la Ciutat d'Urgell, del 3 de novembre de 1759. ACAU, *Registre de cartas respostas junt ab alguns memorials del any 1755 fins a 1760*.

22. ACAU, *Llibre d'acords 1755-1761*, acta del 29 de novembre de 1759, pp. 349-350. ACAU, *Registre de Cartas del Ajuntament de la Ciutat de Urgell des de lo dia 6 de abril de 1757 hasta 1762*, carta dels Molt Il·lustres Srs. Regidors de la Ciutat d'Urgell al síndic de la Seu d'Urgell a Barcelona, de l'1 de desembre de 1759.

23. ACAU, *Registre de cartas respostas junt ab alguns memorials del any 1755 fins a 1760*, carta del síndic de la Seu d'Urgell a Barcelona als Molt Il·lustres Srs. Regidors de la Ciutat d'Urgell, del 8 de desembre de 1759.

que ordenava que es fessin els festejos reials els dies 2, 3 i 4 de desembre tal com faria Puigcerdà. L'escrit oficial deia textualment:

A imitación de esta cabeza de partido dispongan se hagan también en sus respectivos pueblos luminarias públicas en los dichos tres días [...] permitiendo en los mismos tres días cualquier especie de diversiones lícitas azí públicas como privadas, músicas, saraos, bayles, festines y otras que bien les fueran, con la expresa inteligencia que passados dichos tres días, deveran otra vez guardar la formalidad de luto como al presente se observa.²⁴

Els regidors, incòmodes per aquesta situació que els comprometia davant de la jerarquia de poder, van decidir sol·licitar autorització al seu superior, l'alcalde de Puigcerdà, per ajornar-les durant quinze dies, argumentant que els preparatius estaven endarrerits, i especialment es feia referència que encara no es disposava dels retrats dels monarques:

No tiene V. S. cosa prevenida para hacer las demostraciones que le compite y haver de llegar quanto antes los retratos de sus magestades [...]. Que se escriba una carta al Sr. Alcalde de Puigcerdà pidiendo en ella algún tiempo paraqué V. S. pueda disponer lo que sea más necesario para dichas fiestas, dando azimismo a los citados comisionados amplia facultad paraqué vey a lo que se deve executar para las fiestas gastando para todo de los propios y emolumentos del común.²⁵

L'Administració aprovà la sol·licitud d'ajornament.²⁶ Però encara no havien passat aquests quinze dies de marge que el Consistori confeccionà el programa i el pressupost de les festes.

24. ACAU, *Llibre d'acords 1755-1761*, acta del 4 de desembre de 1759, pp. 350-355.

25. ACAU, *Llibre d'acords 1755-1761*, acta del 29 de novembre de 1759, pp. 349-350. L'ajornament de quinze dies està registrat en la carta de l'Ajuntament dirigida a l'alcalde major de Puigcerdà del 29 de novembre de 1759; ACAU, *Registre de Cartas del Ajuntament de la Ciutat de Urgell des de lo dia 6 de abril de 1757 hasta 1762*.

26. ACAU, carta del Sr. Josep Cardona de Seelles als Molt Il·lustres Regidors comissionats de l'Ajuntament, del 30 de novembre de 1759, cosida en el *Llibre d'acords 1755-1761*, pp. 351-352.

Repassem el programa d'activitats. D'una banda, s'organitzarien una sèrie d'activitats públiques dirigides al divertiment i instrucció de la població, com ara balls populars, comèdies, rues de disfresses, moixigangues, màscara reial amb carro triomfal i un castell de focs artificials. D'altra banda, els regidors oferirien un sarau privat amb «refresc» a l'elit social local als salons de la Casa de la Ciutat. Durant la nit d'aquests tres dies, s'encendrien lluminàries que mantindrien l'espai urbà nocturn il·luminat, estimulants així la participació de la població en aquests actes.²⁷ Per dur a terme aquest projecte festiu, el consistori nomenà dos comissionats amb plens poders, els regidors Srs. Cassany i Lleopart.²⁸

Aquest programa festiu era més ambiciós que el desenvolupat per la coronació de Lluís I i Ferran VI de Borbó o de Carles III d'Habsburg. De fet, va superar amb escreix allò que l'Administració borbònica exigia amb l'expressió de «demostraciones acostumbradas». El gener de 1760 sembla que fou la primera vegada que els alturgellencs veieren un castell de focs artificials trencant la foscor de la nit o l'escenificació d'una màscara reial amb carro triomfal al·legòric. Ens inclinem a pensar que les efemèrides lligades a la Casa Reial organitzades per la ciutat de Barcelona foren el referent per dur a terme aquestes novetats. Efectivament, el síndic de la Seu d'Urgell a la Ciutat Comtal mantenia els regidors informats sobre la matèria a través de l'intercanvi epistolar i de l'enviament de les publicacions que s'anaven editant i dels exemplars de la premsa, com la *Gasetta de Barcelona*.²⁹ L'Ajuntament urgellenc

27. Durant segles, la profusió de llum només estava justificada en relació amb el culte religiós i amb la celebració d'un esdeveniment important. Per això mateix, les lluminàries eren imprescindibles en les manifestacions d'alegria pública. Rafaela SARTI, *Vida en família. Casa, comida y vestido en la Europa Moderna*, Crítica, Barcelona, 2002, p. 155. Llum, brillantor i color foren els tres grans distintius de la capacitat visual de la festa barroca. Victoria SOTO CABA, «Pintura y Policromía. Notas sobre el color en la fiesta barroca», *La ciudad, escenario de la fiesta*, pp. 351-379.

28. ACAU, *Llibre d'acords 1755-1761*, acta del 4 de desembre de 1759, pp. 354-355.

29. El perfil d'un síndic era el d'una persona influent i ben relacionada amb les esferes de poder, que informava puntualment de les notícies oficials i extraoficials

s'interessava molt per les dinàmiques festives, polítiques i administratives de Barcelona i de la Cort.

Deixant de banda aquestes qüestions, una cosa era clara: per garantir l'èxit de tot aquest projecte era necessari obtenir l'aprovació moral i la implicació de l'autoritat espiritual i jurisdiccional de la ciutat, el bisbe d'Urgell. De manera que, en data 3 de desembre de 1759, l'Ajuntament ja havia escrit al prelat formulant bàsicament dues peticions, a les quals, evidentment, accedí, malgrat algun possible problema de mala consciència.³⁰ La primera d'aquestes peticions era que no s'oposés

---

(les que corrien de boca a orella), enviava les publicacions d'interès i feia els encàrrecs i gestions més o menys delicats. ACAU, *Registre de cartas respostas junt ab alguns memorials del any 1755 fins a 1760*, cartes signades per Josep Roca i Mas, síndic de la Seu d'Urgell a Barcelona, dirigides als Molt Il·lustres Srs. Regidors de la Ciutat d'Urgell. La carta del 20 d'octubre de 1759 comunicava: «Lo epítome de estas [les festes] veurà VS en lo Capítol de Barna de la Gasetta y Paper que remeto a VS; y en cas de exir a llum relació de ditas festes més diffusa, la remetré a V. S. [...]». Carta del 2 de noviembre de 1759: «remeto a V. S. los adjunts papers han exit dels obsequies fets en esta a sas magestats en sa Proclamació y trànsit y practicaré lo mateix dels que aniran exint». Carta del 14 de juny de 1760: «[us trameto] el llibre imprès de la relació de las festes se feren en esta Capital» per l'exaltació al tron de Carles III. A l'epístola del 8 de desembre de 1759 comunicava que havia comprat material per fer un dossier que seria «igual en la mida y forma al que hi ha en la Reial Audiència en la Sala de Acuerdo» i a continuació donava instruccions concretes per reproduir el model. Les festes organitzades per la coronació de Ferran VI foren també un tema recurrent en aquest epistolari. ACAU, *Registre de Cartes del any 1728 a 1749*, cartes dels Molt Il·lustres Srs. Regidors de la Ciutat d'Urgell al Sr. Obach, síndic de la Seu d'Urgell a Barcelona, del 30 d'agost, 6 i 27 de setembre i 7 d'octubre de 1746. Fou també exhaustiva la informació tramesa pel síndic de la Seu d'Urgell a Barcelona sobre l'abdicació de Felip V a favor de Lluís I i sobre els problemes dinàstics i protocol·laris ocasionats per la seva mort prematura; ACAU, *Correspondència, Registres de Sortida de 5 de gener de 1723 a 8 de febrer de 1728*, cartes del síndic de la Seu d'Urgell als Molt Il·lustres Srs. Regidors de la Ciutat d'Urgell, del 9 de febrer de 1724, 9 de març de 1724, 9 de setembre de 1724 i 12 de setembre de 1724.

30. Mala consciència? Doncs sí. Aquest mateix prelat, Francesc Catalán de Ocón, havia signat un decret, el 10 de gener de 1758, en què es prohibia l'ús de màscares els dies de carnaval per «precaver las ofensas de Dios y los desagradados al Rey». L'ús de màscares,

a un ball de màscares programat «sin otro motivo que el de dar gusto a las gentes»; la segona, que autoritzés alguns estudiants teòlegs i alguns col·legials del Seminari Conciliar a participar en els actes dissenyats per celebrar l'entronització de Carles III. De fet, aquesta participació fou una de les claus de l'èxit del programa i de la contenció de la despesa i perquè «esta ciudad demostrara mejor el júbilo y alegría que le cabe con tan plausible motivo».³¹ Pares jesuïtes i alumnes foren els directors, guionistes, poetes, actors, decoradors i escriptors, i tot per l'agraïment de la municipalitat, la consciència de servir la monarquia i un benefici d'una mica més de 26 lliures de xocolata:

[...] Dos moliendas y mitja en regalar als Pares de la Companya per lo treball tingueren en anseñar los xichs, en fer [...] entremesos, relaciones, vistiduras pintadas, fer las poesias y compondrer una relació de las festas per ferles imprimir [...].³²

L'Ajuntament també pogué disposar per a aquest gran esdeveniment monàrquic de «quatre músics de la cantoria» i de dos «prebenes», als quals se sumaren sis músics vinguts de Ripoll.³³ Església, gremis, confraries i regidors conjuminaren esforços per la major glòria de la monarquia absoluta. D'altra banda, per les labors ornamentals més delicades com la decoració del carro triomfal, el consistori contractà un pintor i daurador d'un cert prestigi, Joan de Segòvia, d'origen olotí i resident a la Seu d'Urgell.³⁴

---

segons aquest document, era «motivo de escándalo», «perturbador de la quietud pública» i un llarg etcètera de mals, però sempre es podien fer excepcions per a major glòria de la monarquia; ACU, Registres de la Cúria, núm. 108, f. 18v-r.

31. ACAU, *Registre de Cartas del Ajuntament de la Ciutat de Urgell des de lo dia 6 de abril de 1757 hasta 1762*, carta de l'Ajuntament al bisbe d'Urgell del 3 de desembre de 1759.

32. ACAU, *Comptabilitat*, albarà del 9 de febrer de 1760.

33. *Ibidem*.

34. Joan de Segòvia era olotí, de professió daurador i fill de Fernando de Segovia i Magdalena. Aquestes informacions estan documentades a les partides de baptisme de dues filles, Maria Ignàcia (18 d'agost de 1760) i Anna Maria Josefa (19 de maig de 1766), i a la partida del seu matrimoni amb Josefa Utges (26 de febrer de 1768).

Semblava que tot estava encarrilat, però encara hi haurà una última dilació. El 15 de desembre de 1759, el consistori, al·legant dificultats econòmiques, decidí suspendre els preparatius de la festa d'exaltació al tron de Carles III.³⁵ Ben aviat revocà aquesta decisió pel temor de les murmuracions i la maledicència populars, segurament motivades més per veure's privats de la vessant ludicofestiva de l'acte que no pas per la seva transcendència política i simbòlica.³⁶ Com era habitual en l'Antic

---

Aquestes informacions confirmen un cert arrelament a la Seu d'Urgell, com a mínim a la dècada dels seixanta, i semblen relacionar-lo directament amb la família Segòvia de dauradors i pintors estudiada per Francesc MIRALPEIX VILAMALA a «Episodis de pintura barroca al bisbat de Girona durant el primer terç del segle XVIII. Joan Casanoves Feixes i Fernando de Segovia», *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, vol. I (2009), pp. 253-301; Arxiu Diocesà d'Urgell, Arxiu Parroquial de Sant Ot, *Llibre de Baptismes, de 1756 a 1775*, registre 4, i *Llibre de Matrimonis de 1747 a 1809*, registre 3. Una altra obra de Joan de Segòvia a la Seu d'Urgell fou el retaule de Sant Ermengol de la capella homònima de la catedral de Santa Maria d'Urgell; vegeu *La catedral de la Seu d'Urgell*, Angle, Barcelona, 2000, p. 219. D'altra banda, Joan de Segòvia fou també l'artífex de «dos figures vestir y adornar lo misteri de la confreria de St Roch», ACAU, Comptabilitat, albarà del 18 d'abril de 1756. És possible que aquest Joan de Segòvia fos també l'artista que realitzà el *Projecte de Setmana Santa per a la Seu d'Urgell* de 1736; Joan BOSSEGODA NONELL, «Proyectos barrocos para la Seu d'Urgell», *Espacio, Tiempo y Forma*, sèrie VII, vol. III (1990), pp. 151-180.

35. Es feia al·lusió a les properes subhastes anuals dels arrendaments municipals (la subhasta dels molins fariners es preveia conflictiva) i també a les dificultats per cobrar els endarreriments del segon termini del cadastre; ACAU, *Llibre d'acords 1755-1761*, acta del 15 de desembre de 1759, pp. 355-356. Recordem que Carles III, graciosament i com a compensació per les despeses extraordinàries de la seva entronització, havia cedit les quantitats endarrerides del pagament del cadastre a les administracions municipals; ACAU, *Registre de cartas respondas junt ab alguns memorials del any 1755 fins a 1760*, carta del síndic de la Ciutat de Barcelona als Molt Il·lustres Srs. Regidors de la Seu d'Urgell, de l'1 de maig de 1760. María de los Ángeles PÉREZ SAMPER, «Poder y Sociedad en la Cataluña de mediados del siglo XVIII: la Visita Real de Carlos III en 1759», *Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya. Barcelona, del 17 al 21 de desembre de 1984*, Universitat de Barcelona. Facultat de Geografia i Història, Departament d'Història Moderna, Barcelona, 1984, vol. 2,», pp. 275-285.

36. ACAU, *Llibre d'acords 1755-1761*, acta del 18 de desembre de 1759, p. 357.

Règim, la crítica i les rivalitats entre bàndols o parcialitats s'escampaven pels carrers i places de la ciutat mitjançant rimes satíriques anònimes com aquesta:³⁷

Temps ha la festa Real
 Volian fos celebrada,
 Més ho desitjaban mal,
 Que fins després de Nadal
 May vè dels Reys la Diada.³⁸

Efectivament, d'acord amb el costum, el consistori de la Seu d'Urgell organitzava activitats obertes i multitudinàries com ara comèdies, rues de disfresses o balls a la plaça en aquest tipus de festeigs monàrquics. Així doncs, tot i que els grans protagonistes de la festa foren els membres dels col·legis i les corporacions locals, ací la gran massa de població no es veié relegada a simple comparsa pel temor de possibles aldarulls, com succeïa a les grans ciutats del regne.³⁹

37. En l'Antic Règim, la cançó anònima cantada amb una cançoneta de moda tingué una gran rellevància com a eina de control social i com a estratègia de lluita entre bàndols o parcialitats. La cançó era un mitjà de contestació i una veritable crida a l'opinió pública; Nicole i Yves CASTAN, *Ordre et désordre en Languedoc (XVIIe-XVIIIe siècles)*, Gallimard, París, 1981, pp. 26-27.

38. ACAU, *Demonstracions festives*, p. 6.

39. Un altre exemple d'aquesta inclusió de les classes populars foren les jornades festives locals organitzades amb motiu de l'exaltació al tron de Ferran VI, el 1746. El programa inclogué «mudanzas de bailes públicos que se continuaron por los tres días sin diferentes otras alegrías de disfraces extranjeros que inventó el genio alegre de estos vecinos»; ACAU, *Registre de cartes de 1728 a 1749*, carta dels Molt Il·lustres Srs. Regidors de la Seu d'Urgell al Caballero Corregidor de Puigcerdà, del 13 de setembre de 1746. En aquest sentit, sembla que no es pot considerar l'afirmació de Maria Pilar Monteagudo respecte de València, que recull textualment: «Se prohíbe que se hagan bailes en las calles e, incluso, en las casas y se formen corros que alteren la quietud pública [...]. La participación popular no se acepta, se prohíbe»; MONTEAGUDO, *El espectáculo del poder*, p. 73. Pel que fa a Barcelona, consulteu: Esther GARCÍA PORTUGUÉS, «Testimonis de la festa amb motiu de la vinguda reial a Barcelona l'any 1802», *Pedralbes: revista d'història moderna*, 28 (2008), pp. 632-642; PÉREZ SAMPER,

3. *Les activitats festives a la seu d'Urgell amb motiu de l'exaltació al tron de Carles III*

La festa de proclamació de Carles III se celebrà finalment a la Seu els dies 20, 21 i 22 de gener de 1760. Durant aquestes tres jornades, la ciutat va esdevenir un espai festiu, reflex dels gusts, l'estètica, els valors i els símbols d'una societat i d'una època. El carrer, el principal protagonista de la festa, es va transformar en un espai ideal, un escenari d'una bellesa efímera d'enramades, tapissos, damassos, cartel·les i lluminàries, un marc idoni per a representar-hi un esdeveniment puntual i excepcional com era l'exaltació al tron d'un monarca.⁴⁰

Ja el dia 19 de gener, a primera hora del matí, el repic de les campanes de la catedral de Santa Maria d'Urgell despertà la ciutat adormida. Després, el Molt Il·lustre Ajuntament féu «la publicación del regocijo» pels carrers i places al so de clarins i oboès, del ritme i del colorit de la desfilada dels gegants i dels «vivas y aclamaciones» de la població que participava a l'acte.⁴¹ No obstant això, no estem en condicions ni de negar ni d'afirmar que aquest pregó inclogués l'acte d'aclamació del nou monarca Borbó amb el ritual d'alçar i ondejar l'estendard.⁴²

«Poder y Sociedad», pp. 275-285; Jesús Antonio MARINA BARBA, «La proclamación de Carlos III en Granada», *Chronica Nova: revista de historia moderna de la Universidad de Granada*, 16 (1998), pp. 233-241.

40. MONTEAGUDO, *El espectáculo del poder*, p. 83. De la mateixa autora, «Fiesta y poder. Aportaciones historiográficas al estudio de las ceremonias políticas en su desarrollo histórico», *Pedralbes: revista d'història moderna*, 3 (1995), pp. 173-204. ROY STRONG, *Arte y Poder. Fiesta del Renacimiento, 1450-1650*, Alianza, Madrid, 1988. ANTONIO BONET CORREA, «La fiesta barroca como práctica del poder», *Diwan*, 5-6 (1979), pp. 53-85.

41. ACAU, *Demonstracions festives*, pp. 7-8.

42. Al segle XVIII, la pràctica «absolutista» castellana de proclamació d'un rei va imposar-se als territoris de la Corona d'Aragó per dret de conquesta. MONTEAGUDO, *El espectáculo del poder*, pp. 80-81. Lamentablement, el *Llibre d'acords 1755-1761* no està complet i no tenim constància que a la Seu d'Urgell es fes aquest tipus de ritual

El matí del dia 30 de gener, a la catedral, el vicari general i oficial de la diòcesi d'Urgell, Don Antonio Fragà, oficià una missa solemne i un *Te Deum laudamus* amb l'assistència de les autoritats religioses, civils i militars de la Seu d'Urgell. Aquests oficis, celebrats a la catedral de Santa Maria d'Urgell, incloïen tres missatges simbòlics i ideològics: l'un, l'agraïment dels súbdits a Déu per la felicitat successió i continuïtat del llinatge dinàstic i de la monarquia; l'altre, la concreció tangible de la benedicció divina que legitimava el poder absolut i sacralitzava el nou rei. Sense oblidar que l'Església es representava a ella mateixa com la intermediària en les relacions en sentit ascendent i descendent entre la divinitat i la comunitat de fidels.⁴³

A la tarda-vespre i nit, una màscara reial recorregué els carrers principals de la ciutat. La desfilada incloïa escenificacions teatrals, audicions musicals i corals, recitacions poètiques, exercicis acrobàtics i lluminàries. Seguint els paràmetres vigents a l'antic règim, el contingut d'aquest acte tingué una forta càrrega simbòlica que, inspirada en la mitologia clàssica i en la història profana, pretenia fer una apologia del monarca, de la ciutat d'Urgell i del vincle privilegiat que els unia.

Era ja de nit quan es va iniciar la processó cívica i l'escenografia de la màscara reial, el trajecte de la qual va estar pausada per alguna dramatització breu. La desfilada s'inicià amb la presència del déu Mercuri que, muntat en un vigorós cavall, portava ales als peus i al cap i feia

---

amb motiu de la coronació de Carles III, com sí que s'hi havia fet per l'entronització de Ferran VI, com transcrivim a continuació: «Mandó se enarbolase el estandarte con las armas de su majestat, el referido dia 8 a mediodía, siguiendo un numeroso concurso de vezinos con acordes de música todas las calles de la ciudad, precediendo público pregón para noticiarlo a todos los habitantes, saludose este principio y abertura la fiesta con triplicada descarga de morterretes y la poca fuselería que pudo juntarse concluyendo las fiesta con [...]», ACAU, *Registre de cartes de 1728 a 1749*, carta dels Molt Illustres Srs. Regidors de la Ciutat d'Urgell al marquès de Puerto Nuevo, del 13 de noviembre de 1746. També tenim constància de l'acte d'aclamació de Ferran VII, transcrit per Josep CASTELLS, «La Regència d'Urgell al Dietari Monell», *Església d'Urgell*, 152 (1986), pp. 100-120.

43. GARCÍA PORTUGUÉS, «Testimonis de la festa», pp. 623-642.

sonar un clarí. El déu anava seguit per sis personatges de comèdia, que amb les seves gràcies i burles anaven entretenant el poble, i per una moixiganga de barons emmascarats. A continuació, desfilaren els regnes d'Espanya de manera solemne i ordenada, encapçalats per la ciutat d'Urgell. Els actors es cobrien el cap amb un casc adornat amb un plomall, el pit protegit per un elm brillant, i portaven una espasa en una mà, i a l'altra, un escut on hi havia pintats els blasons del regne que representaven. Tots marxaven «en ademán de que armas y armados se dedicaba todo al servicio de su magestad». Darrere d'ells anava la Poesia: Virgili, Horaci, Montauban i Calderón avançaven solemnement en comitiva vestits amb roba talar «a la antigua», coronats amb lloret i escrivint amb lletres daurades poemes en paperets, que després llençaven gràcilment a l'aire.⁴⁴ Tancava la comitiva un carro triomfal, «esmero del arte en la arquitectura, cuyo primor pudo competir sin hipóbole con los más celebrados que vio Roma en el triumpho de sus emperadores». Era ampli, més ampli de popa que de proa, amb «perspectiva». Era «un jardín portátil». Els seus laterals estaven decorats amb pintures de balustrades exquisides i tot el conjunt ho feia amb branques, flors i fulles de traç i colorit delicats. L'interior s'articulava en tres grades i estava cobert amb un dosser rematat per una petxina. A la part superior i sota el dosser, es mostrava el rei assegut en un magnífic tron i amb tots els símbols de l'autoritat reial. Als peus del monarca, es manifestava Apol·lo, coronat de lloret i amb aljava i cítara. Les nou muses, vestides amb riques teles i pedreria, rodejaven el déu i entonaven cànctics de lloança al monarca, compassats per una orquestra de clarins, oboès i violins. Quatre cavalls arrossegaven aquesta màquina guiats per palafreners que, a la manera de Faetons, portaven al cap uns rutilants sols i vestien amb robes profusament ornades amb cintes, llaçades i gallardets i altres, «a la valenciana». Aquest enginy anava escortat pel cavall Pegàs i per quatre guàrdies de corps a cavall que sostenien les cintes que sortien del carro triomfal. Els membres dels gremis de la ciutat

44. ACAU, *Demonstracions festivas*, pp. 14-15.

marxaven intercalats en la desfilada portant torxes a les mans i il·luminaven l'espectacle.⁴⁵ Hom pot imaginar-se l'impacte i la teatralitat de tot plegat, gairebé oníric a la llum de les torxes; tot per enaltir la figura del rei i el sistema de poder monàrquic entre una gent poc acostumada a aparatositats com aquestes.

Aquesta comitiva desfilà per un nucli urbà engalanat amb domassos i draperies que el veïnatge penjà a les finestres i els balcons. El seguici es va dirigir a la plaça de Sant Domènec, centre neuràlgic de la ciutat, que estava tan primorosament enramada que semblava un bosc o un «labineto». La façana principal de l'Ajuntament estava ocupada per un gran cadafal de fusta, dos dels laterals del qual estaven ornats per sengles arcs triomfals construïts amb branques de pi,⁴⁶ rematats per escultures que representaven quatre guàrdies de corps i decorats amb riques tapisseries i escriptures amb lletres daurades que feien referència a la proclamació reial i a la felicitat dels monarques, com la que transcrivim a continuació:⁴⁷

Si prodiga jamás Naturaleza
 En uno amontonó gracias y dones,
 Tal en Amelia fue, cuya belleza
 Dexa sin libertad los corazones:
 Para pintarla, no hay cabal destreza,
 Más que voces merece admiraciones,
 Sólo diré (otra cosa será en vano)
 Que mereció de Carlos la Real Mano.

Un tron reial buit i els retrats de Carles III i d'Amàlia de Saxònia, sota un luxós dossier de damàs vermell amb galó i serrell d'or, presidien aquest escenari il·luminat per una multitud de torxes. En arribar-hi la comitiva, al so de la música i de la poesia, el qui feia de monarca descendí cerimoniosament del carro triomfal amb tot el seguici de muses

45. ACAU, *Demonstracions festivas*, p. 15-20.

46. La documentació parla de «plantar pins»; ACAU, *Comptabilitat*, albarans, 2 de febrer de 1760.

47. ACAU, *Demonstracions festivas*, pp. 20, 21 i 23.

i músics i, escortat pels quatre guàrdies de corps, va pujar al cadafal i va asseure's al tron. Tot seguit i de manera ordenada, d'un en un, cadascun dels dotze regnes d'Espanya, capitanejats per la ciutat d'Urgell seguida de Catalunya, manifestaren amb belles rimes la seva fidelitat i lleialtat a la Corona i rendiren els seus blasons als peus reials.⁴⁸ En aquest acte solemne assolí tot el seu significat la màscara reial: el monarca prenia possessió de la seva terra i dels seus vassalls i la Seu d'Urgell es mostrava a ella mateixa públicament com la *prima inter pares* davant el poder absolut monàrquic.

Aquesta teatralització va donar pas a una funció dirigida al divertiment de «la turba del pueblo». Els còmics, amb la trivialitat, la bufa i l'acudit groller, van provocar la jocositat de la massa d'espectadors que envoltava l'escenari. Així els ànims es van preparar per a la dansa de la moixiganga, que rematà la funció del primer dia. Al compàs de la música, dotze barons ballaren fent «veintiún movimientos» de moltíssima elevació i amb «garbo, destreza y vivacidad» dibuixaren rars formes en la foscor de la nit amb el foc de les torxes.⁴⁹

El segon dia de celebració va tenir un caràcter molt més festiu que l'anterior. La vila oferí tres espectacles. L'un, una rua de gent disfressada, de totes les edats, que desfilà per carrers i places al so de la música. Entre els disfressats hi havia un noi jove que portava barbes, un arlequí i un altre que anava de plet amb un pergamí al cap com si fos una peruca. A la tarda, es féu ball popular a la plaça al so de flautes, pifres, tamborines i castanyetes. I per finalitzar la diada, ja de nit, es va representar a la plaça una comèdia al·lusiva a l'efemèride que se celebrava, i perquè les persones «de distinción» poguessin seguir còmodament l'espectacle es va construir una graderia, on les senyores es col·locaren a la dreta i els senyors a l'esquerra.⁵⁰

Les activitats programades per al tercer dia de festa van seguir la tònica de la diada anterior de ball popular i rua de disfresses. El gran

48. ACAU, *Demonstracions festivas*, pp. 24-26.

49. ACAU, *Demonstracions festivas*, pp. 26-27.

50. ACAU, *Demonstracions festivas*, pp. 28-31.

esdeveniment fou anar a la plaça a contemplar el castell de focs artificials, que tenia la part exterior adornada amb pintures i perspectives i estava rematat amb els noms dels monarques. A la nit, de sobte, aquest enginy cobrà vida i van enlairar-se flames i coets, van esclatar trons i petards i es van encendre les rodes de la fortuna, que giraven sense parar. Tot aquest conjunt esdevingué un feix de llums, colors i sorolls durant tres quarts d'hora i va finalitzar deixant el nom de Carles i Maria Amàlia impresos en l'aire. Tot un espectacle que va arrencar l'aplaudiment dels espectadors.⁵¹ Finalment, a les deu de la nit, als salons de l'Ajuntament, les autoritats municipals van oferir un «refresco»⁵² amb música i ball a les «personas de distinción» de la ciutat «con toda la escrupolosa etiqueta» i que es perllongà fins a les quatre de la matinada.⁵³ Els assistents a aquesta festa no devien ser gaire diferents dels que havien participat en la que s'havia celebrat el 1746 amb motiu de la coronació de Ferran VI i que comptà amb la presència del corregidor de Puigcerdà, els oficials de la tropa, els canonges, prelats i reverends comunitaris de l'església catedral de Santa Maria d'Urgell, la noblesa, els senyors regidors i les seves famílies i la gent «lucida» de la ciutat.⁵⁴ En tot cas, aquest tipus d'esdeveniments socials enfortia l'esperit de pertinença al grup dominant, escenificava les seves jerarquies internes i reforçava ideològicament el missatge d'una societat no igualitària, pretesament ordenada i immutable.⁵⁵

51. ACAU, *Demonstracions festivas*, pp. 33-34.

52. Possiblement s'hi va servir als convidats xocolata, un producte exòtic i molt valorat; consulteu la taula «Despeses de les festes de proclamació de Carles III».

53. ACAU, *Demonstracions festivas*, pp. 35-36.

54. ACAU, *Registres de cartes del any 1728 a 1749*, carta dels Molt Illustres Srs. Regidors de la Ciutat d'Urgell al marquès de Campofuerte, del 13 de setembre de 1746. Ens hem pres aquesta llicència atès que a la Seu el concepte de «personas de distinción» no hauria variat gaire des de les festes de la coronació de Ferran VI.

55. Thomás WELLER, «Símbolos, imágenes, rituales: el lenguaje simbólico del poder en la Europa del Antiguo Régimen», *Memoria y Civilización*, 13 (2010), pp. 9-33. Josep Maria TORRAS I RIBÉ argumenta l'estreta relació que existia entre regidors municipals i grups dominants en les poblacions catalanes del segle XVIII a *Els municipis catalans de l'antic règim 1453-1808*, Curial, Barcelona, 1983, pp. 32 i 246-247.

Durant les nits d'aquestes tres jornades festives hi va haver lluminàries. La ingent quantitat de fogueres, torxes i fanals encesos en carrers, places i edificis emblemàtics van fer possible un miracle de claror. La multitud de llums que cremaven a la catedral, a les cases dels pares dominics, agustins i de les senyores monges de l'Ensenyança, i també al «Seminario del Señor Obispo», van contribuir a aquest efectisme tant del gust barroc i van proclamar als quatre vents l'adhesió d'aquestes institucions al llinatge borbònic. Cal destacar que la façana de l'església del col·legi de la Companyia de Jesús estava ornada amb fanals encesos col·locats simètricament i el conjunt era presidit per un escut de les armes d'Espanya i un jeroglífic en el qual es llegia:

Las letras con lucimiento
Se ven en Carlos unidas
Con las armas más lucidas.⁵⁶

El consistori va ordenar imprimir cinc-cents exemplars amb la relació dels festeigs per l'exaltació al tron de Carles III a la Impremta de la Universitat de Cervera, amb un cost de més de quaranta-dos lliures (consulteu la taula «Despeses de les festes de proclamació de Carles III»).⁵⁷ Pensem que alguns exemplars d'aquests llibres es degueren a mans del capità general de Catalunya o del mateix rei, amb la intenció de deixar constància de l'esforç econòmic que havia fet la ciutat per mostrar el seu fervor monàrquic i obtenir així tant l'aprovació de sa Majestat com

56. ACAU, *Demonstracions festivas*, pp. 30-33.

57. Es tracta de la publicació *Demonstracions festivas*, document referenciat a la nota 10 i que hem utilitzat en el present article per a glossar aquesta efemèride. De fet, a la baixa edat moderna, aquest tipus de publicació va configurar un verdader gènere literari. Eren molts els lectors d'una literatura festiva, la capacitat d'evocació i visualització de la qual permetia viure l'espectacle del poder. Santiago MARTÍNEZ HERNÁNDEZ, «Cultura festiva y poder de la monarquía hispánica y su mundo: convergencias historiográficas y perspectivas de análisis», *Studia Histórica. Historia Moderna*, 31 (2009), pp. 127-157. Maria Pilar MONTEAGUDO ROBLEDO, «La ciudad, escenario de la fiesta política en el antiguo régimen», a *La fiesta en el Mundo Hispánico*, Cuenca, Universidad de Castilla-La Mancha, 2004, pp. 321-349.

l'enfortiment dels vincles que unien ambdues institucions. Les darreres línies de la publicació no deixen lloc a confusió:

Descansemos todos en la piedad de Nuestro Monarca, asegurados que si a los vassallos a quienes asisten deseos grandes, no les desluce el esplendor de su fidelidad la cortedad de los obsequios, ha de lograr esta rendida demostración de la muy ilustre Ciudad de Urgel igual fortuna en el real agrado y aprobación de su Magestad, cuya salud, vida y prosperidad conserve y aumente Dios colmadamente para mucho bien de la monarquía.⁵⁸

El cost econòmic dels actes d'aquestes tres jornades fou com a mínim de 700 lliures i 12 sous, una quantitat relativament moderada i que equivalgué aproximadament al 14 % del valor dels arrendaments municipals de l'any 1760. Val a dir que en data 1 de gener de 1760, l'Ajuntament havia aprovat un pressupost de 400 lliures «y más si se necesitan», que no incloïa els imports dels «Retratos y Docel» dels reis (consulteu la taula de despeses). D'acord amb les reials ordres, el seu finançament, excepte el «sarao», es podia fer amb «los propios o emolumentos del común».⁵⁹

4. *Conclusions*

Arribats a aquest punt, només ens resta fer algunes valoracions a tall de conclusió. En primer lloc, el guió de la festa d'entronització de Carles III alturgellenca s'ajustà als paràmetres barrocs generals habituals, atès que «el ritual, per la seva pròpia natura tendeix a ser estàtic i repetitiu».⁶⁰ Tanmateix, al segle XVIII, els programes desplecats per la ciutat de Barcelona per festejar les efemèrides reials foren un dels principals models de referència local. L'interès de les autoritats municipals de la Seu d'Ur-

58. ACAU, *Demonstracions festivas*, p. 36.

59. ACAU, *Llibre d'acords 1755-1761*, acta del 20 de desembre de 1759, pp. 357-358.

60. PÉREZ SÁMPER, «Poder y Sociedad», pp. 275-286.

gell per ser informades puntualment d'aquestes qüestions es reflecteix clarament en la correspondència que mantenien amb el seu síndic a la Ciutat Comtal.

En segon lloc, pel que fa als subjectes i receptors socials, les jornades dels dies 20, 21 i 22 de gener de 1760 van ser un mirall de la societat urgel·litana de l'Antic Règim. La Mitra, el capítol catedralici, el Municipi i els ordes religiosos foren els guionistes i els grans protagonistes de les activitats amb més contingut simbòlic i polític, tot i que les classes populars no foren simples receptores i participarien massivament en els balls a la plaça, els focs d'artifici, les representacions teatrals, etc. En tot cas, per a l'oligarquia, els balcons o les grades construïdes a la plaça de Sant Domènec foren talaies magnífiques des de les quals seguir els espectacles, ser observats i observar i trametre així la jerarquia espacial de dalt a baix o de superior a inferior. A més a més, el sarau privat que oferí el consistori fou una nova ocasió per a la «gente de distinció» de sentir-se i mostrar-se membres d'un grup cohesionat i superior respecte del poble pla.⁶¹

En tercer lloc, una de les principals intencionalitats d'aquest espectacle amb majúscules (en especial la màscara reial) fou fer apologia de la monarquia i captar la lleialtat i la fidelitat de la població al poder sobirà. La festa amb la representació de la grandiositat del poder monàrquic esdevenia un instrument per a fer aflorar i manipular les percepcions i emocions dels súbdits a través de la sorpresa, la grandiositat i l'artifici.⁶² Amb la suma d'aquests recursos s'assajava crear i dirigir un corrent d'opinió favorable als participants i als assistents i reforçar uns missatges entre els receptors, dels quals destacaríem la continuïtat de la monarquia hispànica, la renovació dels lligams de fidelitat de la localitat a la Corona i el deure d'obediència i submissió deguda a la dinastia Borbó, encarnada en Carles III. En definitiva, la fortalesa i el manteniment d'un sistema de poder que es pressuposava inalterable. Així doncs,

61. James AMELANG, *La formación de una clase dirigente: Barcelona 1490-1714*, Ariel Historia, Barcelona, 1986, pp. 187-197.

62. José Antonio MARAVALL, *La cultura del Barroco*, Barcelona, 1986, pp. 487-494.

en aquesta elaborada teatralització conceptual, la visualització de la presència dels nous monarques, encara que fos de manera simbòlica, era un element imprescindible. Aquesta funció representativa fou una de les raons de ser de la col·lecció de retrats reials procedents de l'Ajuntament de la Seu d'Urgell i que actualment estan exposats a l'Espai Ermengol.

I finalment, festa monàrquica, sí, però també un espectacle orquestrat des del poder municipal amb un component important d'autopropaganda. Es posà un èmfasi particular a exaltar l'estatus privilegiat del consistori com a poder intermedi entre el sobirà i els seus súbdits locals. Destacarem dos exemples que confirmen aquesta interpretació. L'un, el cadafal on es representaren els actes més importants de la màscara reial s'aixecà al costat de la façana principal de la casa de la ciutat confirmant el protagonisme d'aquesta institució enfront d'altres poders locals com l'episcopal o la canònica. L'altre, la figura alegòrica que representava la ciutat d'Urgell encapçalà l'escenificació de l'acte d'adhesió i fidelitat a sa Majestat dels dotze regnes d'Espanya, que sens dubte va ser la funció amb més contingut polític de la màscara reial.⁶³ Encara que el funeral del difunt Ferran VI i la celebració del *Te Deum laudamus* i d'una missa solemne a la catedral consolidaren l'autoritat eclesiàstica com a mitjancera entre la divinitat i els mortals en l'imaginari col·lectiu.

63. Sobre aquesta qüestió, consulteu Carmen XAM-MAR ALONSO i Ximo COMPANYY I CLIMENT, «Els cònsols de la Seu d'Urgell, imatge i poder», *Urgellia*, 16 (2006-2007), pp. 627-674.

Despeses de les festes de proclamació de Carles III

Document	Receptor	Concepte	Lliures	Sous
Albarà 57	Joseph Quimesó	150 bombes	18	15
Albarà 58	Josep Oriol i Antonio Torrens	«Pólvara, hilo, trabajo y demás por hacer el castillo de fuego» ⁶⁴	118	9
Albarà 59	Juan de Segobia, pintor	«Pel preu fet del Carro triomfant i figures»	86	0
Albarà 60	Tres soldados, un sargento y tres paisanos”	«Por las guardias o planton hicieron en el tablado de día y de noche»	10	7
Albarà 61	Francisco Berga	«Por el gasto y salario de los músicos por las fiestas»	97	0
Albarà 62	Antoni Torrens y Joseph Quimesó	«Por el tablado y demás»	80	0
Albarà 64	Francisco Berga	«Por el coste y porte de tres molidas de xocolate por el sarao y regalo a los Padres Jesuitas»	55	10
Albarà 65	Francisco Berga	«Por lo adelantado por la lenya»	16	8
Albarà 66	Ignacio Peguera	«La disminución de las atxas de los S ^{tes} bayle y Regidores y merca de velas de sevo por dichos S ^{tes} oficiales y por las bombas por las fiestas de la Proclamación del Rey (que Dios guarde)»	86	2
Albarà 75	Francisco Berga	«Impresión y portes de 500 relaciones que se hicieron imprimir en Cervera de las fiestas que esta Ciudad hizo por la exaltación al trono de nuestro Monarca Carlos tercero (que Dios guarde)»	42	15
Subtotal			608	66
Albarà de 29 de desembre de 1759	Síndic de la Seu d'Urgell a Barcelona	«A Manuel Tramullas, pintor, per los retratos dels Reys y sas guarnicions dauradas»	57	18
		«A Jaume Sanjoan, sastre, per un docer o domàs carmesí, ab sos galons de or y mans»	31	8
Subtotal			88	26
Total			700	12

Font: ACAU, *Libro de cuentas del clavario del año 1746 hasta 1768 inclusive*, albarans abonats en data 9 de febrer de 1760, s. n., i *Comptabilitat*, albarà del 29 de desembre de 1759.

64. El preu del castell de focs de la Seu d'Urgell és més significatiu si el comparem amb el cost dels que es van encendre en altres ciutats catalanes per les festes de proclamació de Carles III: Vilafranca 30 lliures, Vic 100 lliures, Lleida 300 lliures; ACAU, *Registre de cartas respostas junt ab alguns memorials del any 1755 fins a 1760*, carta del síndic de la Seu d'Urgell a Barcelona al consistori de la ciutat, del 3 de novembre de 1759.